

- Uvod • Uzroci • Simptomi i dijagnoza • Liječenje

Uvod

Parkinsonova bolest, polako napredujući degenerativni poremećaj nervnog sistema, ima nekoliko karakteristika za razlikovanje: tremor u mirovanju, tromo započinjanje pokreta i mišićna ukočenost.

Parkinsonova bolest zahvaća 1 na svakih 250 ljudi iznad 40 godina i oko 1 na svakih 100 ljudi iznad 65 godina.

Uzroci

Duboko u mozgu je područje poznato kao bazalni gangliji. Kada mozak započinje neko djelovanje, kao što je podizanje ruke, nervne stanice u bazalnim ganglijima pomažu izgladiti pokrete i uskladiti promjene u položaju. Bazalni gangliji obrađuju signale i prenose poruke u talamus koji je smješten dublje i koji prenosi obrađene podatke natrag u moždanu koru. Svi ti signali prenose se hemijskim neurotransmiterima kao električni impulsi uzduž nervnih putova i između nerava. Glavni neurotransmiter bazalnih ganglija je dopamin.

U Parkinsonovoj bolesti nervne stanice bazalnih ganglija propadaju što ima za posljedicu smanjeno stvaranje dopamina i manji broj veza sa drugim nervnim stanicama i mišićima. Uzrok propadanja nervnih stanica i gubitka dopamina obično nije poznat. Čini se da genetika nema veliku ulogu, iako postoji sklonost da se bolest javlja u nekim obiteljima.

Katkada je uzrok poznat. U nekim slučajevima Parkinsonova bolest je vrlo kasna komplikacija virusnog encefalitisa, relativno rijetke ali ozbiljne infekcije nalik influenci (gripi) koja uzrokuje upalu mozga. U drugim slučajevima Parkinsonova bolest nastaje kada druge degenerativne bolesti, lijekovi ili otrovi smetaju ili koče djelovanje dopamina u mozgu, npr. lijekovi protiv psihoza koji se koriste za liječenje teške paranoje i shizofrenije sprječavaju djelovanje dopamina na nervne stanice. Tešku Parkinsonovu bolest može uzrokovati i jedan ilegalan, na ulici napravljen oblik opijata, poznat kao N-MPTT.

Simptomi i dijagnoza

Parkinsonova bolest počinje jedva primjetljivo i napreduje postepeno. Kod mnogih ljudi započinje tremorom šake dok je šaka u mirovanju, tremor se smanjuje kada se šaka pomiče sa svrhom, a potpuno nestaje za vrijeme sna. Emocionalni stres i umor mogu povećati tremor koji je po svom kvalitetu bez zapinjanja i ritmičan. Iako tremor počinje u jednoj šaci može konačno napredovati na drugu šaku, ruke i noge. Tremor može zahvatiti i vilice, jezik, čelo i očne kapke. U oko jedne trećine ljudi sa Parkinsonovom bolešću tremor nije prvi simptom, u drugih postaje manje očit kako bolest napreduje, a u nekih nikada i ne nastaje.

Naročito je teško započinjanje pokreta, a razvija se i krutost (rigidnost) mišića što još više otežava pokrete. Kada se nadlaktica zakrene prema natrag ili kad je ispruži druga osoba, pokret se osjeća krutim i poput zupčanika. Krutost i nepokretnost mogu doprinijeti bol i umor mišića.

Kombinacija krutosti i poteškoće u započinjanju pokreta uzrokuju mnoge smetnje. Budući da su često oštećeni mali mišići šake, dnevni poslovi, kao što su zakapčanje dugmeta na košulji i vezanje cipela, postaju sve težima.

Koračanje postaje naporno i ljudi često hodaju vukući noge, kratkim koracima pri čemu im se ruke ne njišu sa koracima. Kada neki ljudi počnu hodati, imaju poteškoća u zaustavljanju ili okretanju. Njihovi se koraci moraju nehodično ubrzati, što ih tjera u kratko trčanje da se spase od pada. Položaj postaje sagnut i ravnotežu je teško održati, što vodi sklonosti padu prema naprijed ili prema natrag.

Lice osobe postaje manje izražajno, jer se mišići lica, koji stvaraju izraz, ne pomiču. Ponekad se taj manjak izražajnosti zamjenjuje sa depresijom, premda mnogi ljudi sa Parkinsonovom bolešću postaju depresivni. Konačno lice može poprimiti bezizražajan izgled (kao maska) sa otvorenim ustima i rijetkim treptanjem. Često osoba slini i guši se, jer mišićna krutost lica i vrata otežava gutanje. Ljudi sa Parkinsonovom bolešću često govore tiho i monotono i mogu mucati jer imaju poteškoća u artikuliranju svojih misli. Većina ljudi sačuva normalnu inteligenciju, ali mnogi razviju demenciju.

Liječenje

Parkinsonova bolest se može liječiti širokim rasponom lijekova, uključujući levodopu, bromokriptin, pergolid, selegilin, antikolinergike (benztropin ili triheksifenidil), antihistaminike, sredstva protiv depresije (antidepresive), propranolol i amantadin. Nijedan od tih lijekova ne dovodi do izlječenja bolesti niti zaustavlja njen razvitak, ali olakšavaju pokretanje i funkcionalni život mogu produljiti za mnogo godina.

Levodopa se u mozgu pretvara u dopamin. Lijek smanjuje tremor i krutost mišića te poboljšava pokretanje. Ljudi koji imaju blagu Parkinsonovu bolest mogu sa levodopom postići gotovo normalnu razinu aktivnosti, a neki, koji su vezani uz krevet, mogu ponovno postati neovisni.

Levodopa-karbidopa je temelj liječenja Parkinsonove bolesti, ali pronalaženje najbolje doze za pojedinog bolesnika je postupak koji je teško uravnotežiti.

Da se poveća djelotvornost levodope u mozgu i smanje neželjeni učinci levodope izvan mozga dodaje se karbidopa. Neke moguće nuspojave, nehotični pokreti ustiju, lica i udova, mogu ograničiti količinu levodope koju osoba može podnijeti. Za mnoge ljude uzimanje levodope nekoliko godina znači ostati bez nehotičnih pokreta jezikom i ustima, grimasa, kimanja glave i trzanja ruku i nogu. Neki stručnjaci vjeruju da dodavanje ili zamjenjivanje levodope bromokriptinom tokom ranih godina liječenja može odgoditi pojavu nehotičnih pokreta.

Razdoblje olakšanja, koje slijedi svaku dozu levodopa-karbidopa, nakon nekoliko godina postaje kraće, a razdoblja u kojima je teško započeti pokrete, izmjenjuju se sa razdobljima prevelike aktivnosti koju se ne može kontrolirati. Za nekoliko sekundi stanje se osobe može promijeniti od prilično pokretnog do teško oslabljenog ("on-off" učinak). Takve nagle promjene zahvaćaju više od polovice ljudi koji uzimaju levodopu pet i više godina i obično ih se sprječava uzimanjem nižih, češćih doza.

Nervne stanice koje proizvode dopamin, uzete iz ljudskog fetalnog tkiva i usađene u mozak osobe sa Parkinsonovom bolešću mogu popraviti hemijsku nenormalnost, ali još nema dovoljno podataka da bi se preporučilo taj postupak. Raniji eksperimentalni postupak je uključivao presađivanje komadića nadbubrežne žlijezde osobe u njen mozak, budući da se postupak pokazao preopasnim i samo umjereno korisnim, napušten je.

Ljudima sa Parkinsonovom bolešću u održavanju pokretljivosti može pomoći nastavljanje izvođenja što je moguće više dnevnih aktivnosti i provođenje programa redovitog vježbanja. Fizikalna terapija i mehanička pomagala, kao što su šetalice sa kotačima, mogu im također pomoći u održavanju neovisnosti. Dijeta bogata vlaknima može pomoći u uklanjanju zatvora stolice, koji može nastati zbog neaktivnosti, dehidracije i nekih lijekova. Dodaci hrani i omekšivači stolice mogu pomoći u održavanju redovite stolice. Pozornost treba obratiti prehrani jer zbog mišićne krutosti gutanje može postati izvanredno teško, pa osoba može postati loše ishranjenom.

Lijekovi za Parkinsonovu bolest

Levodopa (u kombinaciji sa karbidopom)

Glavno liječenje Parkinsonove bolesti. Daje se sa karbidopom da se poveća djelotvornost, a smanje nuspojave.

Kako se i kada primjenjuje: Počinje se malim dozama koje se povećavaju dok se ne postigne najveći učinak.

Primjedbe: Nakon nekoliko godina djelotvornost se može smanjiti

Bromokriptin ili pergolid

Kako se i kada primjenjuje: Često se daje kao dodatak levodopi rano u liječenju da se pojača djelovanje levodope ili se može dati kasnije, kada nuspojave levodope postanu veći problem

Primjedbe: Rijetko se daje sam

Selegilin

Kako se i kada primjenjuje: Često se daje u dodatku levodopi. U najboljem slučaju djelovanje je umjereno.

Primjedbe: Može povećati aktivnost levodope u mozgu

Antiholinergici: benztropin i triheksifenidil, neki antidepresivi, antihistaminici, npr. difenhidramin

Kako se i kada primjenjuju: U ranim stadijima bolesti mogu se dati bez levodope, u kasnijim sa levodopom. Počinje se sa niskim dozama.

Primjedbe: Mogu izazvati niz nuspojava

Amantadin

Kako se i kada primjenjuje: Koristi se u ranim stadijima blage bolesti, u kasnijim stadijima da pojača učinke levodope

Primjedbe: Ako se daje sam, nakon nekoliko mjeseci može postati nedjelotvoran.